

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Заблодської Інни Володимирівни
на дисертацію Тибінки Ірини Ярославівни
на тему: «Регулювання внутрішньорегіональної
соціально-економічної диференціації в умовах децентралізації
влади в Україні», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук по спеціальності 08.00.05 –
розміщення продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок її з науковими планами, програмами, темами.

Актуальність теми дисертаційної роботи обумовлюється тим, що проблема територіальних диспропорцій була завжди пріоритетною в системі стратегічних цілей регіональної політики України. Зазначені диспропорції супроводжуються занепадом соціально-економічного розвитку (подекуди – депресивністю) периферійних (віддалених, сільських, гірських) територій, територій старопромислових регіонів, що відчули на собі тиск структурних криз, зростання соціальних та демографічних проблем.

Сьогодні проблематика міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації стає центральною не тільки у вирішенні питань регіонального розвитку, а й при проведенні адміністративно-фінансової реформи в країні. Ефективність реформи напряму залежить від економічної та фінансової спроможності територіальних громад та можливостей нарощення внутрішнього потенціалу територій.

Надмірно централізована регіональна політика вичерпала себе в нинішніх реаліях і не дозволяє у повній мірі розкрити можливості територій та сфокусуватись на вирішенні їх конкретних проблем. Тому сучасний вектор регіональної політики має спрямовуватись на мінімізацію територіальних диспропорцій на внутрішньорегіональному рівні.

Тема поданої до захисту дисертації безпосередньо пов'язана з низкою науково-дослідних робіт, які виконувалися в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», зокрема: "Модернізація промислового потенціалу Карпатського регіону" (номер державної реєстрації (0111U000711); "Формування та реалізація регіональної структурної політики в умовах модернізації національної економіки" (номер державної реєстрації 0113U000108; "Механізми реалізації регіональної політики в умовах децентралізації влади в Україні" (номер державної реєстрації 0116U004035).

2. Рівень обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна.

Основні положення, методичні підходи, висновки та рекомендації, які змістовно розкриті в дисертації Тибінки І.Я. є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки методологічною основою дослідження послужили

фундаментальні положення на фундаментальних положеннях регіональної економіки, методології економічного аналізу, прийняття управлінських рішень. В процесі дослідження автором опрацьовано фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, напрацювання наукових шкіл, що досліджують концептуальні засади і закономірності просторової економіки, а також особливості формування та реалізації регіональної політики.

Достовірність отриманих наукових результатів забезпечена застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів пізнання: логічного узагальнення, аналізу, порівняння і синтезу, а також структурного, факторного, кореляційного аналізу та економіко-математичних та статистичних методів, графічного методу, аналізом нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано регулюють процеси соціально-економічного розвитку регіонів, статистичних матеріалів Держкомстату України, даних моніторингових обстежень.

Наукова аргументованість і обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються логічною послідовністю у постановці завдань згідно мети дослідження та їх корельованістю із науковою новизною і узагальненими висновками по результатам дослідження.

Наукова новизна сформульованих та обґрунтованих в дисертації основних положень, полягає в тому, що деякі з них запропоновані автором вперше, інші оновлені і свідчать про його внесок у розвиток регіональної економіки, а у сукупності вони виступають базисом розробки концепції та науково обґрунтованих рекомендацій щодо регулювання процесів внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку в умовах реалізації реформи адміністративно-фінансової децентралізації.

Найбільш важливими науковими результатами є такі:

концепція регулювання процесів внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку, згідно з якою стратегічними орієнтирами політики зменшення територіальних диспропорцій визнано: налагодження мережевих взаємодій між менш економічно розвинутими територіями та полюсами росту; забезпечення інтегрованості соціально-економічного простору регіону; стимулювання ефективного використання економічного потенціалу територіальних громад; підвищення конкурентоспроможності територіальних громад та регіону загалом. Запропонована концепція покликана нівелювати ризики посилення асиметрій територіальних громад за рівнем їх економічної спроможності (с.121-126);

система критеріїв класифікації внутрішньорегіональної диференціації, які враховують чинники, що її зумовлюють та результуючий вплив на соціально-економічний розвиток територій регіону (с.18-23);

методичний підхід до оцінювання внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації, який враховує центрально-периферійні відмінності соціально-економічного розвитку територіальних систем та особливості територіальної концентрації економічної діяльності (с. 62-67);

класифікація інструментів регулювання внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації, яка відображає сфери їх застосування, що сприятиме підвищенню ефективності регулюючого впливу та узгодженості рішень на різних рівнях управління територіальним розвитком (с. 126-131);

методичні засади розподілу коштів ДФРР між регіонами шляхом ведення у якості критерія індексу регіонального людського розвитку на противагу існуючому розподілу за чисельністю населення регіону, що сприятиме вирівнюванню регіонів за рівнем та якістю життя населення (с. 163-158);

методичні підходи до оптимізації розподілу освітньої субвенції відповідно до рівня розвитку та фінансової спроможності адміністративно-територіальних утворень на основі коефіцієнту спроможності бюджету до утримання закладів освіти, що дозволить знизити рівень диференціації територіальних громад за рівнем фінансової забезпеченості закладів освіти (с. 150-163).

Основні положення і результати дисертаційної роботи апробовані на 7 науково-практичних конференціях.

Інформаційною основою дисертаційного дослідження слугували законодавчі та нормативні акти України, офіційна інформація Державної служби статистики України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, дані мережі Internet, монографічні та періодичні видання, власні аналітичні розрахунки.

Оцінюючи основні положення та висновки дисертації, що виносяться на захист, необхідно підкреслити їх теоретичну обґрунтованість, комплексність, орієнтацію автора на чітке формулювання власної позиції.

3. Зміст дисертації, її завершеність та оформлення.

Структура роботи, яка складається зі вступу, 3 розділів, висновків та додатків, списку використаних джерел з 175 найменувань, цілком логічна і відповідає встановленим меті та завданням дисертаційного дослідження, а також сприяє максимально повному висвітленню отриманих автором результатів. Робота загальним обсягом 203 сторінок друкованого тексту містить необхідні теоретичні, методичні, аналітичні, рекомендаційні розробки, які належно висвітлені у відповідних розділах.

У вступі дисертації розкрито актуальність теми та ступінь дослідження проблем, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету та задачі дослідження, його об'єкт і предмет; викладено методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів та виділено особистий внесок дисертанта у їх отримання; наведено результати апробації досліджень і їх впровадження у практичну діяльність на всіх рівнях.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації» з'ясовано

сутність існуючих підходів до трактування внутрішньорегіональної диференціації (с.12-20), класифіковано види внутрішньорегіональної диференціації (с.21-22), обґрунтовано порогові рівні внутрішньорегіональної диференціації (с.23-24), проведено узагальнення теоретичних положень дослідження територіальних диспропорцій (с.27-35) та охарактеризовано внутрішні та зовнішні чинники цього явища (с.36-39), висвітлено методологічні основи і підходи до регулювання внутрішньорегіональної диференціації в умовах децентралізації влади (с.43-55) а також сформульовані принципи формування політики регіонального розвитку, спрямованої на подолання територіальних диспропорцій (с. 56-58).

Другий розділ «Аналіз внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації (на прикладі Львівської області)» присвячений оцінці внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації на рівні адміністративних районів Львівської області. Автором запропоновано методичний підхід до оцінки соціально-економічної диференціації на внутрішньорегіональному рівні (с. 64-67). Оціночний блок дисертаційного дослідження включає: аналіз динаміки внутрішньорегіональної диференціації (в розрізі районів Львівщини) за економічними та соціальними показниками (с. 68-72); динаміки внутрішньорегіональних асиметрій за показниками, що характеризують результати економічної діяльності, за обсягами видатків на фінансування економічної і соціальної сфери (с.73-77).

В роботі проведено аналіз центрально-периферійних відмінностей соціально-економічного розвитку регіону між регіональним центром, містами обласного значення і рештою території області (с.78-89). Проаналізовано динаміку інтегрального індексу центрально-периферійних відносин між містами обласного значення (с.90-91).

Аналітичне дослідження містить також оцінку внутрішньо регіональних асиметрій бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку територій Львівської області, де автором досліджено особливості внутрішньорегіональної асиметрії бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад Львівської області в розрізі різних типів територій (міст, приміських територій, гірських територій, змішаних зон (сільських) територій, сільських урбанізованих зон та «аграрних міст») і прикордонних територій (с.94-99). В роботі визначено закономірності, пов’язані із посиленням диференціації бюджетної забезпеченості територіальних громад в процесі імплементації бюджетних новацій та проаналізовано рівень диференціації дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів адміністративно-територіальних одиниць базового рівня Львівської області (с.100-111)

У третьому розділі «Пріоритети та механізми регулювання внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації в умовах децентралізації влади в Україні» на основі визначення недоліків застосування методів та інструментів сучасної політики регулювання міжрегіональної і внутрішньорегіональної диференціації обґрунтовано сучасну концепцію регулювання внутрішньорегіональної соціально-

економічної диференціації, у виокремлено її основні положення та принципи (с.117-126). Запропоновано класифікацію інструментарію регулювання внутрішньо регіональної соціально-економічної диференціації (с.126-130).

В дисертаційному дослідження пропонуються фінансово-бюджетні інструменти регулювання внутрішньорегіональної диференціації та оцінено їх дієвість в умовах реформи місцевого самоврядування (с. 131-136), а також розкрито особливості механізму формування фінансово-спроможних адміністративно-територіальних одиниць (с.131-143).

Автором запропоновано систему заходів з усунення загроз посилення внутрішньорегіональної диференціації в ході реалізації реформи адміністративно-фінансової децентралізації (с.144-149), а також визначено напрями вдосконалення інструментів стимулування економічного розвитку територій в контексті регулювання внутрішньорегіональної диференціації (с.150-167).

4. Значимість результатів дослідження для науки і практики.

Сформульовані та обґрунтовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є науковою базою для розробки і впровадження конкретних заходів щодо вдосконалення існуючого інструментарію регулювання внутрішньорегіональної диференціації в умовах реалізації реформи децентралізації влади.

Низка розробок дисертанта вже знайшли впровадження у практичній діяльності органів управління національного, регіонального та місцевого рівня. Так, пропозиції щодо розробки методики оцінки результативності та ефективності реалізації економічної політики в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування та бюджетної децентралізації розглянуті та прийняті для практичного використання Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (довідка №2-31-20 від 10.10.2016 р.), рекомендації з формування Перспективного плану об'єднання територіальних громад використані Пустомитівською районною державною адміністрацією при (довідка №04/81-2864 від 3.11.2016р.), а пропозиції з підготовки проектів для участі в обласному конкурсі мікропроектів місцевого розвитку Львівської обласної державної адміністрації Чижківською сільською радою (довідка №501 від 3.11.2016р.).

5. Дискусійні положення й критичні зауваження.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, варто вказати, що не всі наукові розробки автора є незаперечними – певна їх частина має дискусійний характер, а деякі потребують уточнення та додаткової аргументації. Вважаю за необхідне зробити наступні зауваження.

1. Щодо назви параграфу 1.2 - Методологічні основи дослідження внутрішньорегіональної диференціації. Така назва передбачає, що автор у цьому параграфі має дослідити сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення визначеної мети. Бо поняття методологія походить від грецького слова *methodos* — шлях дослідження чи

пізнання і logos — вчення і передбачає проведення ґрунтованих і системних досліджень. Як систематизоване вчення методологія виникла у філософії Ф. Бекона та Р. Декарта. Тому давати таку гучну назву параграфу некоректно, оскільки автор розглядає тільки деякі теоретичні підходи до дослідження процесів внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації та їх регулювання. Про це свідчить і поставлене завдання - розглянути теоретичні підходи до дослідження процесів внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації та їх регулювання, з'ясувати сутнісні характеристики та типи внутрішньорегіональної диференціації.

2. Авторка аналізує внутрішньорегіональні соціально-економічні диференціації на прикладі Львівської області (розділ 2), проте сформовані деякі елементи наукової новизни за результатами емпіричних досліджень мають загальний характер, тобто передбачається, що такі тенденції внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації притаманні усім регіонам України. Дисертаційна робота виграла, якщо б автор надав результати емпіричних досліджень процесів соціально-економічної диференціації на внутрішньорегіональному рівні на прикладі декількох регіонів України.

3. Для оцінювання внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації на рівні районів Львівської області автор аналізує динаміку внутрішньорегіональних показників асиметрій за видатками на фінансування економічної сфери у Львівській області за 2010-2015 роки (таблиця 2.4), динаміку внутрішньорегіональних показників асиметрій за обсягами видатків на галузі соціальної сфери у Львівській області за 2010-2015 роки (таблиця 2.3), динаміку внутрішньорегіональних асиметрій за показниками, що характеризують результати економічної діяльності у Львівській області за 2010-2015 роки (таблиця 2.2) за допомогою Індексів Тейла і Джині. Але чомусь кількісні значення Індексів Тейла і Джині перевищують одиницю тільки у 2014 і 2015 роках за показником - місцеві податки (стр. 73). Виникає питання, це технічна помилка або це якісь особливості сплати місцевих податків саме у ці роки у Львівській області. Такий виняток потребує додаткових коментарів.

4. Що стосується періоду, який досліджується у дисертаційній роботі, то деякі економічні показники аналізуються за п'ять років (динаміка внутрішньорегіональної диференціації (в розрізі районів Львівщини) за економічними та соціальними показниками, 2010-2014 pp.), інтегральний індекс центрально-периферійних відмінностей визначається за шість років (+ 2015 рік), а диференціація доходів загального та спеціального фондів місцевих бюджетів Львівської області в розрізі районів визначається у 2010 і 2016 роках. Основні показники з реалізації інвестиційних проектів у СЕЗ Львівщини взагалі проаналізовано за 16 років, починаючи з 2000 року. Такий підхід викликає сумніви щодо автентичності отриманих наукових результатів.

5. У роботі авторка розробила класифікацію інструментарію регулювання внутрішньо регіональної соціально-економічної диференціації

(рис. 3.2), проте не ясно, які ж було використано ознаки задля класифікації. У роботі зазначено, що «...розглянуто групи інструментів регулювання внутрішньо регіональної соціально-економічної диференціації....» (стр. 127), то може це групування інструментарію регулювання внутрішньо регіональної соціально-економічної диференціації?

6. Є зауваження до оформлення графіків, які подано автором у кольоровому виконанні, тоді як треба у чорно-білих кольорах.

Проте, зроблені зауваження не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації та не знижують науково-практичного значення дослідження.

6. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора.

Результати досліджень представлені у 12 наукових працях загальним обсягом 5,82 д.а. (в тому числі особисто автору належить 4,75 д.а.) Із вказаних робіт 8 статей опубліковано у наукових фахових виданнях загальним обсягом 4,26 д.а., 4 статті у виданнях України, включених до міжнародних науково-метрических баз та 4 тези доповідей.

Публікації та автoreферат у повній мірі відображають зміст дисертаційної роботи. Аналіз публікацій автора дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень його дослідження у наукових працях.

Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук відповідно до вимог.

В автoreфераті висвітлено наукові положення, авторські висновки, пропозиції та рекомендації здобувача, а його зміст відповідає змісту дисертації.

Робота написана грамотно, стиль викладу матеріалу дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність її сприйняття. Робота характеризується чіткою логічною структурою.

7. Відповідність дисертаційної роботи обраній спеціальності та профілю спеціалізованої вченої ради.

Дисертація за своїм змістом відповідає спеціальності 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, за якою спеціалізований вченій раді Д 79.051.01 надано право проводити захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

8. Ідентичність змісту автoreферату і основних положень дисертації.

Автoreферат повністю відображає основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження і є ідентичним з результатами дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Тибінки Ірини Ярославівни «Регулювання внутрішньорегіональної соціально-економічної диференціації в умовах децентралізації влади в Україні» є самостійним завершеним науковим дослідженням виконаним на актуальну тему, яка характеризується новизною одержаних результатів і висновків, має теоретичне та практичне значення.

Аналіз змісту дисертації, автореферату та основних опублікованих робіт І.Я. Тибінки дозволяє зробити висновок про те, що визначені здобувачем завдання дослідження осмислені, ретельно опрацьовані і вирішені на достатньому теоретико-методологічному рівні.

Сукупність одержаних результатів забезпечує вирішення важливого наукового і практичного завдання - обґрутування теоретико-методичних зasad і розробка науково-практичних рекомендацій щодо регулювання процесів внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку в умовах реалізації реформи децентралізації влади..

За змістом і оформленням дисертаційного дослідження відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015р.), а її автор Тибінка Ірина Ярославівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
завідувач відділом проблем
міжрегіонального співробітництва
Інституту економіко-правових
досліджень НАН України
Заслужений економіст України

I. V. Заблодська

Підпис І.В. Заблодської засвідчує:
В.о. вченого секретаря
Інституту економіко-
правових досліджень
НАН України.
кандидат юридичних наук

В. К. Машанічева